

Глускага р-на); *От сказала як лапцем на вадзе лягнула* (в. Лясное Капільскага р-на).

У беларускай мове нярэдка ў якасці эталона параўнання выступаюць рэаліі, якія называюць прыродныя аб'екты і з'явы прыроды: *справядлівы як вецер у полі, ціхі як вада*; іншых асоб: *сварлівы як свакруха, фанабэрыстая як паненка, скупы як чужаземец, багаты як пан, бедны як жабрак*; міфалагічных персанажаў: *хітры як чорт, спрытны як чорт* [5].

Прааналізаваныя эталоны ўстойлівых народных параўнанняў у беларускай мове выяўляюць іх нацыянальную спецыфіку. У беларускіх народных гаворках для характарыстыкі чалавека выкарыстоўваюцца параўнанні з назвамі жывёл, раслін, прадметаў побыту, адзення і інш. Разгледжаныя ў артыкуле эталоны параўнанняў дазволілі толькі вызначыць асноўныя кірункі выяўлення нацыянальнай спецыфікі параўнання.

Літаратура

1. Лебедева, Л. А. Словарь устойчивых сравнений русского языка / Л. А. Лебедева. – Краснодар, 1996.
2. Лебедева, Л. А. Устойчивые сравнения русского языка во фразеологии и фразеологии / Л. А. Лебедева. – Краснодар, 1999.
3. Маслова, В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие / В. А. Маслова. – М., 2001.
4. Мокиенко, В. М. Славянская фразеология / В. М. Мокиенко. – М., 1984.
5. Матэрыялы дыялекталагічнага архіва кафедры беларускага мовазнаўства БДПУ.
6. Параўнанні // Выслоўі / склад., сістэматызацыя тэкстаў, уступ. артыкул і камент. М. Я. Грынבלата. – Мінск, 1979.
7. Слоўнік беларускіх народных параўнанняў / уклад. Т. В. Валодзіна, Л. М. Салавей; навук. рэд. В. М. Макіенка. – Мінск, 2011.
8. Янкоўскі, Ф. М. Беларускія народныя параўнанні : кароткі слоўнік / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск, 1973.

Марія Філіпчук

ЭТНОЛІНГВІСІЧНЫ І АСПЕКТ НАРОДНЫХ ОБРЯДОДІЙ

Свідчэнням сілы і высоці культуры народу, яго історыі та духоўнасці ёсць народная мова, якая еднае духоўны надбання нашых прашурів і сучасных украінцаў, пов'язуе окрему людину і цэлы народ, сучасны і попередні пакаління. Такія звязкі выводзяць на народнае дыскурсіўнае мовленне, якое постае із вербальных кодів народных обрядів, традыцыйных свят, фольклорных дзействаў, даўніх звычаяў, віруванняў. Канцэптуальны лексічныя адзінкі і мовныя формулы, якімі такі багаты народна-обрыдавы дыкурс, як народны варыянт літаратурнага мовлення, выводзяць, у сваю чаргу, на глыбіні нацыянальнага духу. А таму найбольш прадуктыўна вивчати мову через проникнення в народныя звычаі, вірування та обрыдады, дзе крыецца схованка народнаго душы.

За І. Огіенком, “мова завжди ёсць своевідным паказчыком сілы та высоці культуры кожнаго народу” [5, с. 34]. У контексті обрыдаду окреслюецца внутрышня форма певных слів, іхны конотацыі, розкрываецца спавідне-

сеність мовної ознаки з її первинною та вторинною номінаціями. При цьому формуються лексико-семантичні мікросистеми певних обрядових найменувань, що спираються на призначення обрядових реалій, на роль дійових осіб ритуалу, темпоральну та локальну визначеність обрядодії тощо.

Так, важливим ритуалом народної обрядовості українців виступає *хліб*, який є першоосною життя, тому кажуть: *Хліб усьому голова*. Символьна роль хліба сприяла виникненню багатьох сталих сполучень, пор.: *обмінати хліб* – здійснити акт сватання, *перший хліб* – символіка домовленості про шлюб між родинами наречених через спеціально обраних сватів; *прощевий хліб* – символ батьківського благословення на шлюб. В обрядодії *проці* залежно від призначення хліб носив різні назви: *дивень, гастінчик, дар Божий, дарунок* (хліб, який беруть із собою їдучи сватати), *доля, заручинний хліб, калач, коровай, лежень, палюнка, підвіночник, перепієць, плаксун, почесний хліб* (власне весільний хліб).

Реальним кодом, без якого практично не обходиться жодна обрядодія є *хрест*. Вчені називають різні витoki символіки хреста. Найпоширенішою виступає символіка сонця, перехрестя, Світового дерева, чотирьох сторін світу. Існує припущення, що зрештою образом хреста було схематичне зображення птаха, дерев'яний пристрій для добування вогню (два шматка дерева складені навхрест, які терли один до одного). Хрестом покривають дитину при народженні, хрестом проводжають у далеку дорогу. У народному мовленні зодбуємо ряд мовних виразів, що постанали на основі реалії *хрест*, напр.: *увести у хрест, у хрест увійти* – на означення охрестити [7, с. 413] або *дурний піп тебе хрестив* – про кого-небудь нерозумного, черзоторопного, пор.: *Учора ізвечора сина вродила, ік білому світу у хрест увела* [Там само]. Хрестом благословляють молоде подружжя на спільне життя. Хрестом проводжають в останню путь померлого, пор. у Т. Шевченка: *Нема Гонти, нема йому ні хреста, ні могили*. Саме реалія хреста породила назву обрядодії *хрестини*, коли відбувається обряд хрещення новонародженого, а також найменування її дійових осіб *хрещеник, хрещена, хрещениця, хрещений*, пор. у приказці: *На весіллі всі свати, на хрестинах всі куми* або: *Вона моя хрещениця*; або *А мені хрещена мати лиштву вишивала* [7, с. 414].

Велике шанобливе ставлення до хреста як до обов'язкової реалії породило цілий ряд мовних виразів: *як (мов) з хреста знятий* – дуже блідий, змучений, з хворобливим виглядом [6, с. 271]; *нести свій (тяжкий) хрест* – терпляче зносити всі труднощі, виконувати свій обов'язок до кінця [6, с. 433]; *поставити (ставити) хрест* – перестати покладати надії на когось, зневіритись у когось чи чомусь [6, с. 689]; *побий тебе хрест (лиха година)* – виражає як здивування, захоплення, так і невдоволення кимось [6, с. 152], напр. у М. Коцюбинського: *Йому навіть приєм-*

но було уявляти себе убогим, забутим, стертим великим процесом. Він мученик і добровільно несе свій хрест [4, с. 125]. У народному віруванні хрест символізує вічне життя. Як символ чотирьох сторін світу, хрест уособлює чотири дороги, одну з яких обирає казковий герой. Ця реалія відбиває багату символіку ще язичницького віросповідування. Не випадково на хресті зображували рослинну символіку.

Цікавою реалією в обрядодіях виступає *поріг*, овіяний сакральними символами. Оскільки в давнину померлих родичів (здебільшого дітей) хоронили під порогом, давні вірування породили ряд застережень щодо цієї реалії. Він виступав об'єктом охоронної магії для людини. До нього зверталися по допомогу, коли вирушали в дорогу, напр.: *Ступаю правою ногою ... А ви, пороги, станьте до допомоги.*

Віра у велику силу порога призвела до виникнення ряду повір'їв: *Не можна перемітати сміття через поріг, бо дівка не вийде заміж або виметеш когось з хати; Не можна через поріг цілуватися; Не можна через поріг нічого давати, бо сам будеш просити; Гостя зустрічай за порогом і пускай попереду себе через поріг; Через поріг не вітаються і не подають руки, бо посваряться; Коли кудись ідеш, ногами потовчи по порогу; Переступати поріг слід тільки з пражі ноги; Підмітати хату слід від порога до покутя, бо виметеш щастя з хати; Щоб дитина не плакала, її клали на порозі задніх дверей; На порозі прибивали підкову на щастя; Гріх рубати на порозі, лише єдиний раз на новосілля дозволялося рубати на порозі голову півня, що символізувало жертвоприношення померлим родичам.* Беззастережна віра у велику силу порога спричинилася до виникнення у мові ряду стійких сполучень слів, напр.: *високі пороги* – високе суспільне становище, багатша людина [6, с. 545]; *поріг не переступати (не ступати)* – зовсім не бувати десь [6, с. 498]; *переступати поріг* – заходити кудись [6, с. 498]; *на поріг не пускати* – забронювати десь бути [6, с. 585]; *на порозі* – зовсім близько [6, с. 545]; *на крайньому порозі життя* – перед смертю [6, с. 545]; *оббивати (обчовгувати) пороги* – часто десь бувати, багато разів звертатися до когось у вирішенні якоїсь справи [6, с. 444]; *плюнути через поріг* – дуже швидко піти [6, с. 521]; *показати поріг (одвірка)* – виганяти когось [6, с. 534], пор. у контекстах розмовного мовлення: *Боявся я, прийдемо до вас, а ви нам поріг покажете; Я не люблю чужих порогів оббивати;* або у прислів'ї: *Зависокі пороги та й на наші ноги.* У народних віруваннях поріг виступає місцем замовляння ворогів, напр.: *Не сам я йду, чорним волом йду, сухою гадиною поганяю, правою ногою на поріг ступаю, своїм ворогам язик одвертаю; щоб вони губами не плямкали і зубами не клацали надо мною, рабою Божою Марією* [8, с. 190].

Отже, дослідження етнокультурних концептів як мовних одиниць, породжених історико-культурною свідомістю народу, або таких, що ха-

рактризуються історичними та культурними нашаруваннями смислів, збагачує теоретичну базу семантики українського слова і вислову та дозволяє простежити функціонування ритуальних словесних формул, обрядових термінів, які в контексті обряду створюють певну систему народних (часом напівзабутих, часом закріплених за певною місцевістю) мовних одиниць.

Література

1. Воропай, О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / О. Воропай. – К. : Оберіг, 1993. – 560 с.
2. Жайворонок, В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
3. Жайворонок, В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень / В. Жайворонок // Мовознавство. – 2001. – № 5. – С. 48–63.
4. Коцюбинський, М. Вибрані твори / М. Коцюбинський – К. : Дніпро, 1974. – 511 с.
5. Огієнко, І. Історія української літературної мови / І. Огієнко; упоряд., авт. передм. і комент. М. С. Тимошик. – К. : Наша наука і культура, 2004. – 436 с.
6. Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоножко [та ін.]. – К. : Наук. думка, 2003. – 1096 с.
7. Словарь української мови : у 4 т. / упоряд. Б. Грінченко. – К. : Довіра. – 1997. – Т. 4. – 563 с.
8. Українські замовляння / упоряд. М. Н. Москаленко. – К., 1993. – 219 с.

Светлана Хоронко

ВОПРОСЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ: ЦЕЛИ И МЕТОДЫ

К постановке проблемы Сегодня вопрос использования наиболее эффективных методов и приемов обучения русскому языку иностранных граждан (учащихся, студентов, курсантов, магистрантов) является наиболее актуальным в личностно-ориентированной педагогике. Парадигмы обучения меняются, динамика педагогических взглядов также меняется. Приоритет отдается то коммуникативной направленности, то компетентностному подходу и др. Возникло новое направление в теории и методике преподавания русского языка как иностранного (далее – РКИ) – стратегическая методика С. И. Лебединского [1]. Как представляется, назревает конфликт в теории методов обучения русскому языку как иностранному. Этот конфликт усиливается фактическим отсутствием некоторых необходимых составляющих образовательного процесса иностранных граждан. Например, существует проблема выбора основного учебника как на подготовительном факультете (кроме БГМУ и БГУ, где разработаны собственные учебники), так и на продвинутом уровне. Также сложным является вопрос об обеспечении учебниками и учебными пособиями по профилю обучения. В связи с этим можно говорить о важнейшей проблеме – невозможности существования (по объективным причинам) единого учебника для всех иностранных граждан. И как следствие, наличие огромного количества учеб-